

Studia humanitatis

VILALLONGA, Mariàngela.
La Literatura llatina a Catalunya al segle XV.
Ed. Curial, Edicions Catalanes,
Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
Barcelona 1993, 232 pàgs.

Si a les darreries del segle XIV podem constatar ja l'existència a Catalunya d'un humanisme prime-renc, amb figures tan notables com Bernat Metge i Antoni Canals, de fet, fins al segle següent els nostres literats no es faran plenament ressò del moviment cultural iniciat a Itàlia i que tenia com a objectiu l'atansament a l'Antiguitat clàssica i el conreu dels *studia humanitatis* o estudis de les disciplines literàries i filosòfiques dependents de la recuperació dels autors antics i de llur llengua.

És cert que la llengua llatina no havia deixat d'usar-se com a llengua de la cultura, de la ciència i de la diplomàcia, però amb la renovació literària dels humanistes es manifestà un afany de purificar el llatí i de fer-ne un instrument necessari, digne i apte per a l'expressió de la inspiració literària.

Així, l'ús del llatí esdevé un dels trets dels humanistes i en aquest ús, i també en l'assimilació de l'esperit de renovació classicista, hom no pot silenciar la influència d'Alfons el Magnànim i de la seva cort napolitana, en la qual es formaren molts homes de lletres de llengua catalana

—alguns foren secretaris de la Cancelleria Reial—, tot convivint i entrant en contacte directe amb humanistes italians tan importants com Valla, Pietro Aretino, Antonio Beccadelli, Poggio, etc. Amb molt d'encert Pere Miquel Carbonell, referint-se al rei Alfons, va poder dir: «ens ha despertats i ens ha mostrat camí d'aprendre saber...».

Mariàngela Vilallonga en el seu llibre *La Literatura llatina a Catalunya al segle XV* ens fa conèixer aquest «despertar» i ens ofereix un estudi incomparable entorn de seixanta-

quatre escriptors que, nascuts al Principat i al Rosselló, empraren en llurs obres la llengua llatina, com ho feien els humanistes italians.

Cal dir, però que les idees i les preocupacions del quatre-cents italià no influïren en tots els nostres escriptors de la mateixa manera i en el mateix grau, cosa que l'autora ens fa palès al llarg de la seva obra, en la qual no ha volgut excloure cap dels homes de lletres del segle XV, que empraren el llatí i dels quals ha trobat i ha pogut aportar dades.

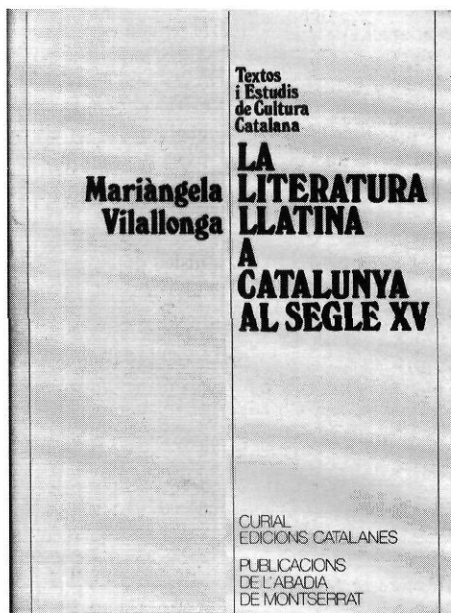
No ens poden passar desapercebuts els noms de figures tan rellevants com poden ésser, entre d'altres, Felip de Malla, Joan Margarit, Tomàs Mieres, Jaume Callís, Ramon Sibiuda, Pere Miquel Carbonell o Jeroni Pau. Tots ells han estat objecte de recerques particulars i aprofundides i coneixem prou bé els estudis que la mateixa professora Vilallonga ha dedicat als dos últims, sobretot, a Jeroni Pau, entorn del qual ha fet un treball exhaustiu, recollit en dos volums publicats l'any 1986 per Ed. Curial.

Altres són, certament, menys coneguts o estudiats, però no deixen d'oferir-nos una obra i una personalitat interessants, com, per exemple, el gramàtic barceloní Francesc Torner o el poeta Guillem Morell o Francesc de Casa-saja, *uir egregius, laureatus poeta i pontificii iuris interpres*.

Els gèneres conreats en què se'ns presenten distribuïts els diferents autors són: Poesia, Epistolografia, Història, Oratòria, Sermonaris, Teologia, Filosofia, Dret, Gramàtica-Retòrica, Preàmbuls, Música i Geografia.

El llibre és concebut com un «repertori bibliogràfic», com llegim en el subtítol, però cal afegir quelcom més, i ho faig amb les paraules amb què el doctor Martí de Riquer encapçala el seu pròleg: «Ofereix aquest llibre els elements necessaris i imprescindibles per al coneixement i l'estudi d'un important capítol de la història literària de Catalunya».

Mariàngela Vilallonga, amb els comentaris i les valoracions amb què acompanya les notícies entorn de cada escriptor ens fa descobrir, en efecte, dades molt significatives i rellevants



de la història de la cultura i de les idees literàries del nostre segle XV. Així, per exemple, podem constatar l'interès de Joan Bulons i de la seva obra *Lectura artis generalis* en la difusió del lul·lisme a Itàlia, o la importància de les *Resolutiones Capituli Cathedralis Gerundensis* d'Andreu Alfonsello per a entendre els fets històrics ocorreguts entre els anys 1462 i 1482 o el que representa el *Chronicon* de Pere d'Arenys per al coneixement de la història interna dels dominics a Catalunya, amb dades interessants referents a Girona; per altra banda, resulten també atractius els comentaris de tipus lingüístic a què donen motiu Arnau de Fonolleda, el *uir litterarum amantissimus* com li deia Valla, o Bartomeu Mates, que en paraules del doctor J. M. Casas i Homs emprava un llatí que semblava un «romance latinizado», o el gironí Dalmau de Raset amb el seu llatí poc polit i farcit de catalanismes, o, en fi, Pere Badia, en qui es fa evident una gran preocupació per la gramàtica i la filologia en general.

Fins ara no disposàvem de cap llibre que reunís en un treball de conjunt totes aquestes dades d'una època tan esplendorosa com va ésser el segle XV. Ara ha arribat aquell *dies laetus* amb què jo, en una ocasió, vaig voler significar l'esperança i la benaurança de poder disposar algun dia d'una obra com aquesta.

En la *Introducció* l'autora ens informa de les dificultats i complicació de les seves recerques en una qüestió d'un abast tan gran i no dona el tema per esgotat, ans pensa en la possibilitat de noves incorporacions i diu que «l'estudi restarà obert a qualsevol dada encara amagada en arxius i biblioteques». El llibre, doncs, afegeix als seus mèrits i a l'interès del seu contingut, els mèrits i l'interès de poder ésser el punt de partença de noves recerques i de nous estudis.

Esperem que Mariàngela Vilallonga, després d'aquest seu «primer intent» continuarà treballant en aquest aspecte tan interessant i tan engrescador de la literatura llatina a casa nostra; ella sap prou bé que el camí per recórrer és molt llarg, si, com ella mateixa va escriure en una ocasió, el recorregut pot ésser, potser, des de Pacia, bisbe de Barcelona, fins als autors del segle XVIII, que en els seus tractats mèdics, teològics i filosòfics encara utilitzaven el llatí com a mitjà d'expressió.

Dolors Condom i Gratacòs

Quan el flabiol refila

MITJANS, Rafael i SOLER, Teresa
Músics de flabiol i bombo. Els flabiolaires del rodal d'Arbúcies.
 Transcripcions i anàlisis musicals de Jaume Aiats.
 Editorial Altafulla, "El Pedrís", núm. 29,
 Barcelona 1993.

En referir-se a la creació poètica, el poeta anglès V. H. Auden teoritzava sobre la complexitat del gènere, dient-nos que el parnàs té moltes mansions; és a dir, que aquesta força proteica té innombrables registres i varietats. Això també ho podríem afirmar de la cultura popular que és oberta a tots els vents, multidisciplinària. Aquesta hidra de molts caps presenta encara molts temes d'interès per estudiar, com ara són els de la música popular i tradicional, la dissecció d'una certa concepció del món consagrada per un l'ús immemorial que ara se'n desfà a les mans a una velocitat de vertigen.

Si passem a analitzar el llibre motiu d'aquesta reflexió, veiem com en el camp del lleure, moltes festes tradicionals i populars han portat o porten encara l'acompanyament i el segell d'uns instruments musicals senzills i rústics com són el flabiol i el bombo, un clixé que ja surt en la mitologia dionisiaca, en l'expressió

joglaresca i pastoril de totes les èpoques i països? Qui no recorda aquella literatura rural modernista amb el rerafons dels costums socials i les festes on intervenia el sac de gemecs acoblat al flabiol i el bombo? L'heroi de *Josafat* de Prudenci Bertrana en seria també un bon exemple. Del flabiol, derivat del llatí *flare*, «bufar», n'hi ha també una rica iconografia i innombrables referències en contes i rondalles populars.

Ara, Rafael Mitjans i Teresa Soler, amb la col·laboració de Jaume Aiats, autor de les anàlisis musicals, han dedicat una monografia molt interessant, centrada en la zona d'Arbúcies i rodalies del Montseny i les Guàrdies, a esrudiar l'activitat dels músics d'aquests dos instruments. D'extracció pagesa, la majoria d'aquests músics es dedicaven també a acompanyar goigs, a participar en el ball del contrapàs, a tocar per ells sols entre aquelles solituds boscanes. Alguns són constructors d'instruments, d'altres toquen repertoris de música de ball. De tot això en parlen els protagonistes entrevistats al llibre, que desgranen com són, com es construïxen i es toquen els instruments. Uns altres personatges preguntats confessaran que han canviat aquest instrument per un altre de més adient i modern, de com hi ha hagut una fossilització del repertori, etc. D'aquesta nòmina d'obres n'hi ha una tria exemplar i molt completa a la fi del volum, amb la música de les partitures.

L'època estudiada va des del final del segle XIX, quan el bosc encara s'explotava a ple rendiment i per tant hi havia una gran activitat social entre pagesos i bosquetans, fins als nostres dies on aquesta tradició està en retrocés, i és un pàl·lid reflex d'altres diades millors.

Dos són al meu entendre els eixos d'aquest estudi. D'una banda hi ha una anàlisi sòcio-cultural prou exhaustiva que explica les referències al lleure d'un món

